

Бабій Аліна Владиславівна

babiykaalinos@gmail.com

студентка бакалаврату спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:

Покулита І.К., канд.філос.наук, доцент кафедри філософії

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

СОЦІАЛЬНА ЕКСКЛЮЗІЯ У СФЕРІ ОСВІТИ

Одним з важливих завдань розвитку сучасного українського суспільства є надання громадянам можливостей безперешкодно брати участь у житті соціуму в усіх його проявах – соціальному, економічному, освітньому тощо. Антропоцентричність цієї проблеми зумовлює її наукову інтерпретацію в аспекті Арістотелевої концепції людини, в якій остання – це соціальна істота, котра прагне до спільного проживання. Під цим оглядом людина розглядається і в теоріях інклюзії та ексклюзії, які сьогодні виявляються засадничими щодо розвитку демократичного суспільства.

Становлення теорії соціальної ексклюзії набуло великого поширення в дискурсі соціальної політики різних країн й у суспільних науках із середини 1990-х років. Найчастіше розгляд сутності поняття ексклюзії відбувається у контексті соціальної політики та її наслідків. Більшість публікацій, серед них і соціологічних, з кінця 1990-х років і дотепер обмежені соціально-політичною проблематикою, а об'єктом їх дослідження є лише вразливі групи населення (люди з фізичними вадами, групи людей, які знаходяться за межею бідності, наркозалежні тощо).

На відміну від поширеного уявлення про соціальну ексклюзію як засіб релятивного обмеження, в соціологічній теорії сформувалося ширше бачення, згідно з яким ексклюзія і як наслідок – інклюзія (тобто виключення або включення) насамперед відбуваються через формування нееквівалентних відносин між соціальними групами, через нерівні умови, в яких опиняються індивіди. Основоположником такого погляду можна вважати М. Вебера – німецького вченого, філософа, ідеї якого спричинили значний вплив на розвиток соціологічних наук. У своїх працях М. Вебер розрізняв «відкриті» й «закриті» соціальні

відносини, коли в останньому випадку участь певних осіб виключається, є обмеженою або підпорядкованою певним умовам, що може призвести до «монополізованих переваг» для індивідів або груп. Слід зазначити, що найяскравішим прикладом описаного М. Вебером процесу є ексклюзія в освіті. Зокрема, потрапляючи в незвичне для себе середовище, діти з особливими освітніми потребами відчувають труднощі не тільки під час навчання, але й щодо соціалізації та адаптації. Якщо ці процеси здійснюються неналежним чином, а в дитини, наприклад, є обмеження зі здоров'ям (приміром, вона не може безперешкодно вчитися в навчальному закладі), тоді є ймовірність прояву соціальної ексклюзії. В такому контексті ексклюзія – це виключення дитини (школяра, студента) з соціального життя школи, ВНЗ, її відчуження від звичного нормального спілкування з однолітками, педагогами, членами колективу, від подій у цьому колективі, які породжують безліч особистісних проблем психологічної та соціальної природи.

Але сьогодні в зумовлених пандемією Covid-19 обставинах концепція соціальної ексклюзії набуває абсолютно нових суспільних інтерпретацій щодо розвитку суспільства загалом та галузі освіти зокрема. Ексклюзія ототожнюється не стільки з виключенням із соціальних процесів кожного окремого індивіда (наприклад, через фізіологічні, економічні, побутові причини), скільки набуває нового сенсу і пов'язується з розривом соціальних зв'язків та кризою ідентичності окремих верств населення (зокрема людей, які в умовах пандемії здобувають освіту дистанційно). Багато учнів, студентів, педагогів відчувають труднощі в пристосуванні до швидких освітніх змін (серед яких – опанування новими програмами, платформами, способами і формами роботи тощо). Опинившись за межами певної соціальної групи або й суспільства загалом, деякі індивіди автоматично позбавляються можливості брати участь в основних видах діяльності. Це ще раз наголошує на поліфункціональності поняття «ексклюзія», яке ще в 80-ті роки XX століття інтерпретувалося виключно з позиції «підходу можливостей» та оцінки умов життя людей. А на сучасному етапі розвитку соціальних наукових напрямів зміст цього поняття пов'язується з різними обмеженнями, створеними суспільством (соціальними,

економічними, політичними, етнічними, гендерними тощо), рівністю цивільних і соціальних прав індивідів, які можуть порушуватися шляхом обмеження доступу до інститутів соціальної інтеграції, насамперед до системи освіти.

У контексті розгляду подібних явищ актуальним вважаємо етимологічне тлумачення лексеми «ексклюзія», що дозволить сформувати систему заходів соціального працівника в умовах інклюзивно-ексклюзивних процесів. Зокрема концептуальна сутність поняття «ексклюзія» з огляду на її тлумачення в соціальних науках пов'язана з вилученням людини або соціальної групи з соціальних відносин. Подібна інтерпретація передбачає нерозривний зв'язок між змістом понять «ексклюзія» та «інклюзія». Семантичний аналіз природи соціальної ексклюзії розкриває додаткові перспективи її дослідження. Наприклад, слово «ексклюзивний» (фр. – *exclusif*, англ. – *exclusive*) означає виключати, виключно і поширюється на особливе, виняткове й обмежене коло суб'єктів та об'єктів (наприклад, ексклюзивне право). Ширше змістовне тлумачення цього поняття наведено в «Сучасному словнику іншомовних слів», в якому його зміст витлумачується як винятковий, наданий тільки для певної установи, організації або особи. Цей зміст доповнюється словосполученням «ексклюзивна ситуація» – незвична, нестандартна, особлива ситуація; ситуація з відхиленням від норми, правил.

На нашу думку, базовими сутнісними заходами в контексті соціальної ексклюзії мають стати принципи допомоги соціальним групам людей, які через певні обставини знаходяться в «ексклюзованих» умовах, умовах «поза соціумом», котрі будуть розроблені з урахуванням винятковості, ексклюзивності ситуації.

Наприклад, питання освітньої віддаленості перебувають сьогодні в площині соціальної ексклюзивності і потребують розробки усвідомленої ефективної та довгострокової програми підтримки з метою запобігання процесам деформації соціальної структури суспільства, розриву соціальних зв'язків, поширенню освітньої ексклюзії у різних формах її прояву (зниження рівня освіченості, масовий перехід на індивідуальне навчання тощо) та уникнення негативного впливу цих явищ на подальший розвиток

освіти в Україні. З огляду на це, як підсумок, пропонуємо декілька основних напрямів врегулювання зазначеної проблеми:

1. Створення соціально-психологічних інститутів (установ), які на законодавчій основі будуть надавати соціально-психологічну підтримку людям, котрі опинилися, наприклад, в умовах нерівного надання освітніх послуг. Сьогодні карантинні заходи сприяють надмірній тривожності учнів, студентів, їх батьків щодо результативності навчальної діяльності. Фахівці соціально-психологічних установ можуть допомогти позбутися подібних відчуттів.

2. Створення єдиного освітнього простору для людей. Тут вкрай необхідною буде допомога соціальних працівників.

3. Забезпечення сприятливих умов для роботи з людьми будь-яких цільових категорії та груп.

Бистріцький Артем Ігорович

artemb0607@gmail.com

студент бакалаврату спеціальності «Комп'ютерна інженерія»

Науковий керівник:

Франко Н.О., викладач кафедри філософії

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СТРАТЕГІЇ КОМПЛЕКСНОЇ ОПІКИ НЕЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Сучасні інформаційні технології і власне їх формування є важливим кроком щодо створення ефективної стратегії нових та ефективних змін у соціально-політичному середовищі на шляху до євроінтеграції. З огляду на необхідність економічного зростання й трансформацію держаних процесів, впровадження інформаційних технологій має стати значним кроком у реалізації соціальної політики України щодо незахищених верств населення. Основна мета на цьому шляху – діджиталізація і поширення доступного й швидкого інтернету в невеликих містах та селах. Обізнаність населення щодо важливості використання